

СТАНОВИЩЕ

от

проф. д. ф. н. Румяна Иванова Дамянова – Институт за литература при БАН

за

**дисертационен труд за присъждане на образователната и научна
степен „доктор”**

Област на висше образование: 2. Хуманитарни науки

Професионално направление: 2.1. Филология

Докторска програма: Български език

(История на новобългарския книжовен език)

Автор: Мария Петрова Мицкова

**Тема: ВЪЗРОЖДЕНСКИТЕ ПРЕДСТАВИ И КОНЦЕПЦИИ ЗА КНИЖОВЕН
ЕЗИК В ПРЕДГОВОРИТЕ ОТ 20-ТЕ – 70-ТЕ ГОДИНИ НА XIX ВЕК**

Научен ръководител : проф. д. ф. н. Диана Иванова,

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”

Заглавието на дисертационния труд на Мария Мицкова посочва, че проблемът за изграждането на книжовния език през Българското възраждане ще бъде изследван **в своята системност**: в полемичното поле на функционирането на възрожденските предговори, където се зараждат, утвърждават и доказват представите за българската филологическа мисъл. Чрез проследяване на различни тенденции, изявени в авторските предговори, в труда се откроява динамиката на налагане на филологизма в мисленето на възрожденското общество. Оттук произтичат и някои от трудностите, пред които е била изправена докторантката, и с които, категорично мога да заявя, тя се е справила убедително.

Преди всичко – това е контекстът на появата и утвърждаването на печатната българска книга като духовна институция. Как може да бъде пребродена книжнината

през XIX век с разкриване на нейния феномен – възрожденския предговор? Как се срещат и се допълват ракурсите – османски, европейски, славянски, гръцки – и какъв е техният смисъл и значение? И не на последно място – как се достига до доказателството, че езикът става „основен идентификационен маркер” за всички процеси, перспективни за българската история, менталност и дух? За да отговори на тези и на още немалко подобни въпроси, изследването на Мария Мицкова се опира на богата фактология: проучени са предговорите на 150 възрожденски книги, отделно са привлечени примери от периодичния печат, от някои авторски изяви и проч.

Заслуга на дисертационния труд е прецизирането на изследователски методи, определени като „дескриптивно-аналитичен, системно-структурен и историко-типологичен”. Основният принцип, заявен в работата, който обезпечава обективността и същевременно перспективата на проучването – е хронологично-тематичният. Методологията на изследването – и това е втората преодоляна трудност – неизбежно налага интердисциплинарния подход при интерпретацията на факти и процеси. Затова и на страниците на труда се срещат, наред с историколитературния подход, и някои аспекти на психологията на поведението, социологията, културната антропология. Тази комплексност на интерпретативния подход осигурява на труда постигнатата мащабност на вижданията и дълбочина на анализите, необходими, за да се представи ясно картата на културните приоритети през Българското възраждане.

Българският XIX век е време на културно ставане – на зараждане на първите културни институции (светско училище, читалища, дружества, кръгове), на утвърждаване на субекта на възрожденските процеси – учителя, читателя, слушателя, преводача, издателя, вестникаря. Това е времето на „градежа на книгата” (Н. Драгова) – голямото завоевание на духовното ни Възраждане. За да убеди в релевантността на прилаганите методи и за да обоснове избора на изследователския обект, М. Мицкова подхожда към предговора като част от паратекстовата рамка на възрожденската книга. Опирайки се на увлекателната теория на Жерар Женет върху паратекста, тя разглежда предговора не само като един от „праговете” на текста, но и като функциониращо слово, като поле за интерпретация на актуалните за времето идеи. Българското възраждане е времето, когато се налага паратекстът. Това е изобилието от предговори, послеслови, посвещения, мото – паратекстове, които ограждат, съпътстват и очертават появата на възрожденската книга. Затова и предговорът, както ясно е изразено в труда,

често има манифестен характер – той откроява позицията на автора, преводача, издателя, съставителя като единствена и авторитетна за възрожденското време.

За да обоснове наблюденията си върху процесите на зараждане на филологическото знание и навлизането на просвещенските идеи за „простия език”, М. Мицкова последователно очертава представите на възрожденските книжовници за „нашия език”, за „нашата Граматика” (Кипиловски), проследява изискването за издаване на книги на роден език, като „главний източник на просвещението” (З. Княжески), убедително очертава двата импулса през Възраждането – центробежния и центростремителния – които очертават параболата в развитието на идеите за книжовен език. Дисертационният труд проследява филологическите идеи в три проблемно-тематични посоки: връзката език и национална идентичност, езикът като „инструмент на знанието и просветата” и общ поглед върху идеите за книжовния език, отразени в предговорите. Това е третата, успешно преодоляна трудност от докторантката – да определи основните белези, по които езикът се утвърждава като националноидентификационен фактор през Възраждането. В тези три проблемни полета е разположена доказателствената част от дисертационния труд, която ясно, убедително и последователно е разкрита от М. Мицкова. Тези наблюдения изискват реставрации и хипотези, които Мицкова предприема смело, показвайки завидна филологическа подготовка и верен усет за динамиката на наблюдаваните явления. Така трудът ясно проследява двете идентификации – на черковнославянския език, като най-стар език на славяните, и на старобългарския като белег на едно ново самочувствие за възрожденския човек в общността на славянските народи и езици.

Приносна е идеята за „ролята на диалогичността и демократизацията при решаването на езиковите въпроси”, а също и наблюдението за конституиращата роля на светското образование. Учителят е една от емблемите на светското образование – той е и просветителят, и авторът, и издателят и съчинителят и компилаторът на възрожденските учебници. И Мицкова съвсем основателно му отрежда ролята на ментор при решаването на езиковите въпроси, при проследяване на някои аспекти на езиковите полемики. Като успех на труда смятам и интересно проследената опозиция правопис/правоговор, усетена от възрожденците, както пише и Д. Войников :”Трябва да се пише така, както се говори, да, но трябва да се говори добре”.

Също така, като положителна черта на дисертацията бих определила писаното

върху издателската програма на Брашовския лингвистичен кръг. Така Мицкова създава необходимия **културен фон**, в който се очертават отделните аспекти на филологическото знание – тя постига един вид **реставрация на епохата**, създаване на **усещане за поместеност в нея**, убеждава, че книжовният език е завоеванието на Възраждането, защото става основен белег на националноидентификационните процеси.

Дисертационният труд е писан прецизно, с промисъл за интелектуалните послания на времето, издава усет за процесите през Възраждането, разкрива изследователска интуиция. Бих препоръчала при предстоящото издаване на труда да прецизира прекалено подробното разгръщане на съдържанието като окупни проблемните ядра, да изчисти текста по отношение на някои повторения и др.

Дисертацията на Мария Мицкова е систематично построен труд, много добре структуриран, с ясно заявена и аргументирана концепция. В някои от постановките докторантката се опира на идеи и тези на научния си ръководител проф. д. ф. н. Диана Иванова, което е пример за изследователски морал, а също и за успешния диалог между тях. Със своите наблюдения и изводи изследването стимулира размисъл, а това е вече висок атестат за един научен труд. Като имам предвид положителните страни и приносите на труда, без колебание представям моя положителен вот за присъждането на Мария Мицкова на научната и образователна степен „доктор”.

20 април 2015 г.

проф. д. ф. н. Румяна Дамянова

